

Nationella prov – frågor och svar

Kommentarmaterial – reviderad augusti 2010

<i>Nationella prov – frågor och svar</i>	1
<i>Inledning</i>	4
<i>Det nationella provsystemet</i>	5
Olika typer av provmaterial	5
Diagnostiska material	5
Nationella prov	5
Skolverkets provbank	7
Ämnesproven i årskurs 3 och 5	8
Genomförande	8
Prov och obligatorium	8
Provperiod	8
Ämnesspecifik provinformation	8
Engelska	8
Matematik	8
Svenska och svenska som andraspråk	9
Insamling av resultat	9
Ämnesproven i årskurs 9 och kursproven i gymnasieskolan	10
Genomförande	10
Prov och obligatorium	10
Provdatum	11
Provtillfällen	11
Hjälpmedel	11
Ersättningsprov i engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk	11
Ämnesspecifik provinformation	11
Engelska	12
Matematik	12
Svenska och svenska som andraspråk	13
Insamling av resultat	13
Frågor och svar	14
Distribution av prov	14
Obligatorium	14
Provdatum och tid för genomförande	14
Provtillfället	15
Hjälpmedel	16
Anpassning	19
Frågor och svar	19
Bedömning av prov	22
Frågor och svar	22
Sekretess och arkivering	27
Frågor och svar	27

<i>Insamling av resultat</i>	29
Frågor och svar	29
<i>Referenser</i>	30

Inledning

Det nationella provsystemet omfattar en mängd prov och provmaterial, allt från diagnosmaterial från första klass till kursprov för gymnasieskola och vuxenutbildning. Eftersom de olika provmaterialen når ut till alla skolor i landet väcks många frågor av olika slag. Dagligen besvarar Skolverket frågor om nationella prov.

Syftet med detta kommentarmaterial är dels att ge en sammanfattande beskrivning av det nationella provsystemet, dels att ge konkreta svar på konkreta frågor. De frågor som finns med i materialet har samlats in via skolor och de institutioner som konstruerar proven. Urvalet och strukturen har gjorts utifrån de vanligast förekommande frågeställningarna. I texten finns hänvisningar till det regelsystem som styr provens användning. Förutom att materialet ska kunna ge svar på de frågor som ofta ställs i provsammanhang ska också textens resonerande delar och även längre svar kunna utgöra ett pedagogiskt stöd till den professionella dialogen på skolorna.

Det nationella provsystemet

I Skolverkets uppdrag ingår att förvalta och vidareutveckla det nationella provsystemet. Syftet med det nationella provsystemet ska vara att

- bidra till ökad måluppfyllelse för eleverna,
- förtydliga målen och visa på elevers starka och svaga sidor,
- konkretisera kursmål och betygskriterier,
- stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning,
- ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapsmålen nås på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå.

Det nationella provsystemet omfattar

- **diagnostiska material för grundskolan,**
- **nationella prov** och
- **provmaterial i Skolverkets provbank.**

Prov och provmaterial är inte utformade så att de prövar elevens kunskaper mot alla uppställda mål. Konstruktion och utveckling sker på olika universitet och högskolor på uppdrag av och i samarbete med Skolverket.

Statens skolverks författningssamling (SKOLFS) anger årligen provperioder eller provdatum för grundskolans ämnesprov i årskurs 3, 5 och 9, sameskolans ämnesprov i årskurs 3 och 5, specialskolans ämnesprov i årskurs 4, 6 och 10 samt för kursprov i gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning.

Olika typer av provmaterial

Diagnostiska material

För grundskolan finns diagnostiska material som stöd för lärare att följa elevers kunskapsutveckling. För åren före årskurs 6 finns diagnostiska material i matematik samt svenska och svenska som andraspråk. Diagnosmaterialet i svenska och svenska som andraspråk heter Nya Språket lyfter! Diagnosmaterialet i matematik består av Analysschema i matematik för åren före skolår 6 och Diagnostiska uppgifter i matematik för användning i de tidiga åren. Vidare finns även Diamant, som är ett diagnosmaterial utvecklat för de yngre åldrarna, men som även kan användas för äldre elever där man vill kartlägga grundläggande aspekter av elevernas kunskapsutveckling i matematik.

Diagnosmaterial för årskurs 6 till 9 finns i engelska, svenska och svenska som andraspråk samt i matematik. Diagnostiska material kan beställas från Skolverkets distributör, Liber Distribution tfn 08-690 94 90.

Nationella prov

Nationella prov finns både i grundskolan och i gymnasial utbildning. I grundskolan genomförs obligatoriska nationella prov i årskurs 3, 5 och 9. För årskurs 3 gäller ämnesprov i matematik, svenska och svenska som andraspråk. I årskurs 5 och 9 finns ämnesprov i engelska, matematik,

svenska och svenska som andraspråk. För årskurs 9 finns även ämnesprov i biologi, fysik och kemi.

Översikt över nationella prov i grundskolan:

	Engelska	Svenska/svenska som andraspråk	Matematik	Biologi, fysik, kemi
Ämnesprov åk 3		x	x	
Ämnesprov åk 5	x	x	x	
Ämnesprov åk 9	x	x	x	x

Proven i årskurs 9 ska användas inför betygssättningen.

I den händelse det ordinarie provet blivit känt för eleverna på förhand finns ersättningsprov för årskurs 9 i engelska, matematik, svenska och svenska som andraspråk.

För gymnasial utbildning finns nationella prov för engelska A och B, matematik A, B, C och D samt svenska B och svenska som andraspråk B. I gymnasieskolan ska proven användas inför betygssättningen i kärnämnescurserna engelska A, matematik A samt svenska B och svenska som andraspråk B. För respektive program är även provet i den avslutande karaktärsämneskursen obligatoriskt. Dock bör nationella prov även användas i övriga kurser som stöd för betygssättningen. Provdatum regleras i SKOLFS. I den händelse det ordinarie provet bevisligen blivit känt för eleverna på förhand finns ersättningsprov. Proven ska användas enligt översikten nedan.

Program	Sv B och Svenska som andraspråk B	En A	En B	Ma A	Ma B	Ma C	Ma D
Estetiska programmet	x	x	x	x	x		
Naturvetenskapsprogrammet	x	x	x	x			x
Samhällsvetenskapsprogrammet	x	x	x	x	x		
Teknikprogrammet	x	x	x	x		x	
Övriga nationella program	x	x		x			

I den gymnasiala vuxenutbildningen bör nationella prov användas som ett hjälpmedel för att bedömningsgrunder ska bli så enhetliga som möjligt över landet.

I svenskundervisning för invandrare (sfi) finns obligatoriska nationella slutprov för varje studieväg; kurs B, C och D.

Skolor med årskurs 3 får ett provmaterial sig tillsänt. Ytterligare exemplar kan beställas.

Skolor med årskurs 5 har fått en provpärm som används flera läsår. Kompletterande exemplar beställs varje läsår av rektor.

Ämnesprov för årskurs 9 beställs varje läsår av rektor.

Kursprov i gymnasieskolan och vuxenutbildningen samt sfi-prov beställs varje termin av rektor.

Skolverkets provbank

I Skolverkets provbank erbjuds uppgifter, provmaterial eller prov för ämnen där det inte finns nationella prov. Enligt direktiven ska provbanken utformas så att lärarna själva kan välja om och när ett prov ska användas samt även anpassa det efter lokala förhållanden.

För grundskolan finns för närvarande provmaterial i

- franska
- spanska
- tyska
- hem- och konsumentkunskap.

För gymnasial utbildning finns provmaterial i

- biologi A
- engelska för självbedömning
- fysik A-B
- matematik E
- franska, steg 2, 3 och 4
- spanska, steg 2, 3 och 4
- tyska steg 2, 3 och 4
- prov för program med yrkesämnen.

Lärare beställer lösenord till provbanken via Skolverkets hemsida. Lösenorden skickas sedan ut per post. Provmaterialet kan användas under hela läsåret, enligt de instruktioner som ges i provbanken.

Ämnesproven i årskurs 3 och 5

Genomförande

I provmaterialet för årskurs 3 och årskurs 5 finns utförlig information och anvisningar om hur proven ska hanteras och användas.

Prov och obligatorium

Enligt regeringsbeslut ska ämnesproven i grundskolan användas av läraren i slutet av årskurs 3 och 5 för att bedöma elevernas kunskapsutveckling.

Provperiod

Ämnesproven i årskurs 3 och 5 har en bestämd provperiod då proven ska genomföras. Skolan kan lokalt avgöra när proven under denna period ska genomföras så att ämnesproven kommer in på ett naturligt sätt i undervisningen. Provperioden anges i SKOLFS samt i det utsända provmaterialet.

Ämnesspecifik provinformation

Information om genomförande finns i det utsända provmaterialet. Till varje ämnesprov hör en självbedömningsdel och en kunskapsprofil för respektive ämne.

Engelska

Ämnesproven i engelska, årskurs 5, prövar muntlig interaktion och produktion, läs- och hörförståelse samt skriftlig produktion. Den inledande delen handlar om reflektion och självbedömning.

Delprovet med fokus på att *samtala och tala* genomförs med två elever.

I delproven som fokuserar *läsförståelse* förekommer längre och kortare texter med t. ex. flervalsfrågor eller frågor med öppna svar där eleverna själva skriver svaret med ett eller flera ord.

I delprovet som prövar *hörförståelse* förekommer t.ex. intervjuer följda av frågor med öppna svar och/eller flervalsalternativ.

I delprovet som stödjer bedömningen av elevers förmåga att *skriva* på engelska får elever uttrycka sig i skrift med hjälp av till exempel en tankekarta.

Enligt nuvarande bestämmelser ska hjälpmedel som ordböcker inte användas.

Matematik

Ämnesproven för årskurs 3 och årskurs 5 prövar mot flera av målen i matematik för respektive årskurs. Alla mål prövas inte varje år. För årskurs 5 gäller att läraren själv kan välja att komplettera ämnesprovet med provuppgifter från tidigare års prov för ett bredare underlag för bedömning. Ämnesproven inramas av en berättelse.

Svenska och svenska som andraspråk

Ämnesproven för årskurs 3 och årskurs 5 består av delprov som prövar läsförståelse, skrivförmåga och muntlig förmåga utifrån ett tema. Den muntliga förmågan prövas i en par- eller gruppuppgift.

Insamling av resultat

Med stöd av 1 § förordning (1992:1083) om viss uppgiftsskyldighet för skolhuvudmännen inom det offentliga skolväsendet m.m. (SFS) samlar Skolverket in provresultat från skolor.

Resultat från ämnesproven i årskurs 3 och 5 samt specialskolans årskurs 4 och 6 samlas in. De uppgifter som begärs in ska skolan skicka till de institutioner som på Skolverkets uppdrag konstruerar proven och resultat ska rapporteras till SCB.

Ämnesproven i årskurs 9 och kursproven i gymnasieskolan

Genomförande

Proven sänds ut enligt den beställning som skolan gjort i början av varje termin/läsår och ska vara skolan tillhanda minst en vecka före provtillfället. Rektor ansvarar för säkerheten kring skolans hantering av de nationella proven. Provmaterial i Skolverkets provbank ska hanteras med samma säkerhet som de nationella proven. Rektor ansvarar för att givna instruktioner och övriga bestämmelser om provens genomförande och hantering tillämpas.

Rektor ansvarar för:

- beställning av prov och provmaterial, även i de fall utbildning är utlagd på annan anordnare,
- att all hantering och förvaring av prov och provmaterial sker på ett betryggande sätt så att innehållet i sekretesskyddat material inte riskerar att röjas,
- att provmaterial som är förslutet endast får brytas enligt givna anvisningar,
- att Lärarinformation, det gröna häftet, lämnas ut vid paketets ankomst,
- att Bedömningsanvisningar, det röda häftet, lämnas ut först efter provets genomförande,
- att lärare som behöver anpassa prov och provmaterial för elever i behov av särskilt stöd får tillgång till materialet före provdatum enligt de anvisningar som medföljer provet,
- arkivering och gallring av prov och provmaterial,
- att skicka in elevlösningar och lärarenkäter samt rapportera resultat,
- att eleverna får information om provens syfte och upplägg.

Prov och obligatorium

Ämnesproven i *grundskolan* ska användas av läraren i slutet av årskurs 9 och i specialskolans årskurs 10 i tillämpliga delar, som stöd vid betygssättning.¹

Lärare i *gymnasieskolan*² ska använda sig av nationellt fastställda kursprov inför betygssättningen i kärnämnen svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik. Nationellt fastställda kursprov ska också användas i den avslutande gemensamma karaktärsämneskursen i engelska och matematik. Även i övriga kurser bör lärarna använda nationellt fastställda kursprov.

Lärare i *kommunal vuxenutbildning*³ bör använda nationellt fastställda prov som ett hjälpmedel för att bedömningsgrunderna ska bli så enhetliga som möjligt över landet och för att främja en likvärdig betygssättning.

¹ 7 kap. 10 § grundskoleförordningen (1994:1194) och 8 kap 10 § specialskoleförordningen (1994:401)

² 7 kap. 5 § gymnasieförordningen (1992:394).

³ 4 kap. 6 § förordning (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning

Lärare i sfi ska använda sig av nationella slutprov för att bedömningsgrunderna ska bli så enhetliga som möjligt över landet.⁴

Provdatum

Varje prov har en eller flera bestämda provdagar (beroende på antal delprov) som framgår av SKOLFS. Om det finns särskilda skäl får rektorn besluta om annat provdatum *efter* det datum som angetts enligt SKOLFS. Observera att det *inte* är tillåtet att välja ett datum före provtillfället.

Sfi-proven har inte något fast provdatum. Fr.o.m. våren 2010 kan skolorna välja om proven ska genomföras på dator eller som pappersprov.

Provtillfällen

Varje prov har en bestämd provtid. När på dagen proven ska genomföras bestäms av rektor på skolan. I vissa prov finns en rast inplanerad, i t.ex. engelska ska det vara rast mellan delproven *Reading* och *Listening*. I andra prov får man lokalt göra en bedömning av behovet av rast. För elever i behov av särskilt stöd kan proven behöva anpassas. Om en skola beslutar att förlägga provet efter lunch måste risken övervägas att elever får kännedom om provet av elever som genomfört provet före lunch.

Hjälpmedel

De hjälpmedel som kan användas vid genomförandet av nationella prov i grundskolan och i gymnasieskolan, finns angivna i lärarinformationen för respektive prov, t.ex. räknare i vissa matematikuppgifter, lexikon i proven i svenska och svenska som andraspråk etc. Se även kapitlet om anpassningar.

Ersättningsprov i engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk

I den händelse att det ordinarie provet bevisligen blivit känt för eleverna på förhand finns ersättningsprov. Kuvertet med dessa prov får då brytas och kopieras i lämpligt antal. Ersättningsprovet ska kunna fungera under en längre period och gäller fram tills dess att Skolverket tillhandahåller ett nytt ersättningsprov. Ordinarie hanteringsanvisningar och arkiveringsbestämmelser gäller även för ersättningsprovet. Om ersättningsprovet använts ska en ifylld kopia skickas av den enkät som finns i det röda kuvertet till Skolverket.

Ersättningsprovet får endast användas i ovannämnda syfte, inte till prövningar eller extra provtillfällen.

Ämnesspecifik provinformation

Information om genomförande och hantering av proven för respektive ämne finns för ämnesprov i årskurs 9 och för kursprov i de gröna häften med lärarinformation som medföljer provförsändelsen.

Biologi, fysik och kemi

Från och med 2010 ska nationella prov i biologi, fysik och kemi användas som stöd vid betygssättning. En elev genomför prov endast i ett av ämnena biologi, fysik eller kemi. Alla elever på en skola genomför prov i samma ämne. En skola skriver aldrig prov i samma ämne två år i rad. Vilket ämne skolan tilldelas meddelas i ett informationsbrev som skickas vecka 2..

⁴ 16§ förordning (1994:895) om svenskundervisning för invandrare

Ämnesproven i biologi, fysik och kemi består av två delprov, en teoretisk del och en laborativ del. Den laborativa delen av provet genomförs i halvklass. Till det laborativa delprovet behövs laborationsmaterial. Vilket material som behövs för att kunna genomföra laborationen meddelas skolorna i informationsbrevet. Skolverket fattar beslut om tilldelningen av dessa prov.

Engelska

Ämnesproven i engelska prövar muntlig interaktion och produktion, läs- och hörförståelse samt skriftlig produktion.

Delprovet med fokus på att *samtala och tala* genomförs med 2, alternativt 3-4, elever.

I delprovet som fokuserar *läsförståelse* förekommer längre och/eller kortare texter med flervalsfrågor eller frågor med öppna svar där eleverna själva skriver svaret med ett eller flera ord. Matchningsuppgifter och olika typer av texter med luckor kan också förekomma.

I delprovet som prövar *hörförståelse* förekommer t.ex. intervjuer följda av frågor med öppna svar och/eller flervalsalternativ. En annan provtyp kan vara korta samtal eller monologer med uppgifter av matchningskaraktär.

I delprovet som stödjer bedömningen av elevers förmåga att *skriva* på engelska erbjuds i regel två ämnen av något olika karaktär.

Enligt nuvarande bestämmelser ska hjälpmedel som ordböcker inte användas.

Matematik

Ämnesproven i matematik omfattar delar som ska ge eleverna möjlighet att visa sina kunskaper på olika sätt. De olika delarna skiljer sig när det gäller kunskapsinnehåll, arbets sätt, redovisnings- och bedömnings sätt.

Ämnesproven i matematik för grundskolans årskurs 9 omfattar fyra delar. Dessa delar är

- ett muntligt delprov som genomförs i grupp,
- ett delprov där endast svar krävs och som genomförs utan tillgång till miniräknare. Här får eleven i första hand visa kvaliteter som begrepps förståelse, huvudräkning, taluppfattning m.m.,
- ett delprov med en större uppgift som kräver utförlig redovisning där miniräknare får användas och
- ett delprov med uppgifter som ska redovisas utförligt och där miniräknare får användas.

Kursproven i matematik A-D för gymnasiet har två delar. Den första delen innehåller ”kortsvarsuppgifter” som genomförs utan tillgång till räknare för att i första hand pröva begrepps bildning. Den andra delen innehåller mer omfattande uppgifter som kräver utförlig redovisning och genomförs med tillgång till räknare. En så kallad aspekt- eller fördjupningsuppgift, som bedöms med hjälp av bedömningsanvisningar i matrisform, finns i endera den första eller den andra delen av provet.

För att tydliggöra de kvalitativa nivåer som finns uttryckta i betygskriterierna för de årskurser där betyg sätts, ges vid bedömningen G-poäng och/eller VG-poäng. G-poäng hänvisar till kunskaper som kan kopplas till godkäntkriterier och VG-poäng hänvisar till kunskaper som kan kopplas till VG- och/eller MVG-kriterier. Vissa uppgifter inbjuder mer än andra till lösningar och resonemang som indikerar kvaliteter som kan kopplas till kriterierna för MVG. Dessa uppgifter markeras i provet med □-symbol.

Svenska och svenska som andraspråk

Ämnesproven i svenska och svenska som andraspråk har alltid ett tema som präglar de olika delproven. Till provet hör ett texthäfte med en blandning av skönlitterära texter och sakprosatexter.

Ämnesprovet för grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10 består av tre delar. En del prövar muntlig förmåga och utgörs av texter eleverna lyssnar till och sedan diskuterar och presenterar, en andra del prövar elevernas läsförståelse utifrån texthäftet. Ett delprov prövar skriftlig förmåga och består av en skrivuppgift med samma tema som texthäftet.

Kursprovet i svenska B och svenska som andraspråk B består av två delprov, dels ett muntligt delprov där eleverna gör en presentation på provets tema dels en längre skrivuppgift där eleverna producerar t.ex. en argumenterande, utredande eller kåserande text.

För skrivuppgifterna är det tillåtet att använda ordlista och dator med de begränsningar som anges under rubriken Hjälpmedel. För elever som läser svenska som andraspråk är det tillåtet att använda ordbok till och från modersmålet.

Insamling av resultat

Med stöd av 1 § förordning om viss uppgiftsskyldighet för skolhuvudmännen inom det offentliga skolväsendet m.m. samlar Skolverket in provresultat från skolor.

Samtliga resultat från ämnesproven i årskurs 9 samt specialskolans årskurs 10 samlas in. De institutioner som konstruerat proven samlar också in elevlösningar.

För gymnasial utbildning samlas resultaten från vårterminens kursprov in från ett urval skolor. De institutioner som konstruerat proven samlar också in elevresultat och elevlösningar. Vid höstterminens kursprov är det endast institutionerna som utvecklar proven i matematik, svenska och svenska som andraspråk som samlar in elevresultat och elevlösningar.

Frågor och svar

Distribution av prov

1. *Fråga: Vad gör man om de nationella proven inte kommit till skolan en vecka före provdagen?*

Svar: Om provpaketet inte kommit till skolan enligt beställning, kontakta Skolverkets distributör, Liber distribution, tfn 08-690 94 90, fax 08-690 90 04.

2. *Fråga: Vilka utbildningsanordnare kan beställa nationella prov?*

Svar: Proven distribueras till dem som använder de nationella proven som stöd för bedömning och betygssättning enligt Skolverkets kursplaner och betygskriterier. Övriga intresserade har möjlighet att ta del av de prov som Skolverket inte planerar att återanvända. Dessa prov återfinns via www.skolverket.se > Prov & bedömning > Nationella prov

3. *Hur får jag tillgång till material i Skolverkets provbank?*

Svar: Genom att beställa lösenord till provbanken via Skolverkets hemsida: www.skolverket.se > Prov & bedömning > Övrigt bedömningsstöd. För att få beställa lösenord ska du arbeta som lärare i grundskola eller gymnasial utbildning.

Obligatorium

4. *Fråga: Vad är obligatoriskt i det nationella provsystemet?*

Svar: Prov och material i det nationella provsystemet är antingen ett erbjudande till skolan eller obligatoriska för läraren att använda. I de fall proven är obligatoriska riktar sig obligatoriet till läraren. För en elev skiljer sig inte de nationella proven från andra prov som ingår i undervisningen. Obligatorium gäller för proven i årskurs 3, 5 och 9 samt för specialskolan årskurs 4, 6 och 10 och vissa kursprov i gymnasieskolan, liksom för proven i svenskundervisning för invandrare (sfi).

Provdatum och tid för genomförande

5. *Fråga: Varför ligger proven så sent under våren (ämnesprov i årskurs 9)?*

Svar: I grundskoleförordningen står att ”ämnesprov i svenska, engelska och matematik ska användas i slutet av årskurs 9 för att bedöma elevernas kunskapsutveckling och som stöd för betygssättning”⁵. För att ämnesproven inte ska ligga alltför tätt men ändå användas som stöd för bedömning vid årskursens slut ligger proven utspridda under vårterminen i årskurs 9.

6. *Fråga: Får man genomföra ett prov på ett annat datum än vad som är fastställt?*

Svar: När det gäller ämnesprov för årskurs 9 och nationella kursprov för gymnasieskolan får rektor, om det finns särskilda skäl, besluta om senare provdatum än vad som framgår av SKOLFS.

⁵ 7 kap. 10 § grundskoleförordningen

När det gäller nationella kursprov i gymnasial vuxenutbildning avgörs lokalt när ett prov ska genomföras. Men ett prov får aldrig genomföras före det första provdatum som framgår av gällande SKOLFS.

7. *Fråga: Får en elev göra ett nationellt prov i efterband? Vad händer om man inte gör provet?*

Svar: Det är tillåtet att låta en elev som inte genomfört det nationella provet vid det ordinarie provtillfället att göra provet eller en variant av provet, alternativt del av provet, vid ett senare tillfälle men det är upp till rektor att besluta om detta. Det som är avgörande är att provet ska vara ett stöd vid bedömning och betygssättning. Läraren avgör vilket underlag han eller hon behöver för betygssättning. Vid inrapportering av resultat till Skolverket (eller genom SCB) räknas även de prov som genomförts vid ett senare tillfälle, såvida det inte är tydligt att elevens resultat har påverkats av att eleven känt till stora delar av provets innehåll innan hon/han gjorde provet.

8. *Fråga: Vilket prov ska användas när en kurs avslutas mitt emellan två provperioder?*

Svar: Betyg ska sättas vid kursens slut.⁶ Provet ska genomföras i anslutning till att en kurs avslutas. Om man befarar att uppgifter till det senast erbjudna provet läckt ut kan ett äldre sekretessbelagt prov användas.

Provtillfället

9. *Fråga: Får man ta rast under ett prov?*

Svar: Utgångspunkten måste vara att eleverna får visa vad de kan utan otillbörlig hjälp i form av extern hjälp som mobilsamtal eller andra samtal.

Skrivuppgiften i svenska B och svenska som andraspråk B varar i 300 minuter. Det kan bli nödvändigt att ta en kortare rast. Om lärarna är med under rasten kan man undvika att elever diskuterar provuppgifterna med varandra. Liknande förhållningssätt kan tillämpas vid övriga prov. I instruktionerna till proven i engelska rekommenderas att eleverna har rast mellan delproven *Reading* och *Listening*.

10. *Fråga: Finns det bestämmelser som säger att proven måste göras i helklass?*

Svar: Nej, det gör det inte. Vissa delprov genomförs dock i grupp, t.ex. det muntliga delprovet i svenska och svenska som andraspråk. När det finns behov kan t.ex. ett muntligt prov genomföras i en mindre grupp än hel- eller halvklass.

11. *Fråga: Får vi kräva att elev förblir i skrivsalen minst 2 tim, dvs. inte lämnar in provet för tidigt?*

Svar: Det finns elever som kan skriva sin text på kortare tid än två timmar. Kanske passar de funderingar eleven haft om texterna i häftet och det muntliga anförandet väl in på ett av skrivämnena och då kan själva skrivandet gå fort. Om en elev verkligen är färdig med sin text på kortare tid än två timmar kan det inte finnas något hinder mot att han eller hon får lämna

⁶ 7 kap. 1 § gymnasieförordningen; Beslut i tillsynsärende. Skolverkets Dnr 52-2003:3031.

skrivsalen. Samtidigt kan det vara störande om elever hela tiden lämnar skrivlokalen. Vid vissa skrivsituationer kan det därför vara en fördel om eleverna sitter hela provtiden.

12. Fråga: Får en elev göra ett nationellt prov om den kommer för sent till provtillfället?

Svar: Eftersom det inte finns särskilt reglerat måste beslut tas i varje enskilt fall. Om eleven får möjlighet att visa vad han eller hon kan vid ett nationellt prov utökas lärarens underlag för bedömning. Ett av huvudsyftena med ett nationellt prov är en likvärdig bedömning.

13. Fråga: Får en elev göra om ett nationellt prov?

Svar: Avsikten är inte att proven ska göras flera gånger. Det är inte ovanligt att en elev tycker att han eller hon har misslyckats på ett nationellt prov och vill göra om provet. Det är viktigt att betona att ett nationellt prov är ett verktyg bland andra för en rättvis betygssättning och *inte* ett examensprov. Läraren avgör vilket underlag han eller hon behöver för att sätta betyg i ämnet eller kursen.

14. Fråga: Hur genomför man muntliga prov?

Svar: Hur man organiserar genomförandet beror mycket på förhållandena i den egna klassen och skolan. Det är en fördel om lärarna tillsammans och med stöd av skolledningen, kan planera genomförandet. Samordning kan också ske mellan ämnen som har muntliga prov. Det är heller inte nödvändigt att genomföra proven en bestämd dag eller vecka utan de kan genomföras under en längre tid om det skulle underlätta genomförandet, dock inom ramen för provtiden.

15. Fråga: Varför måste man göra ett muntligt prov i svenska? Vad händer om man inte gör det?

Svar: Det muntliga delprovet är en del i det nationella provet. Om eleven inte genomfört det eller något annat delprov är provet ofullständigt och läraren kan inte sätta ett provbetyg.

I både grundskolans och gymnasieskolans kursplaner i svenska och svenska som andraspråk är elevens språkliga utveckling i både tal och skrift central. Det är därför naturligt att även i proven pröva den muntliga förmågan.

Hjälpmedel

16. Fråga: Vilken hjälp får läraren ge elever?

Svar: Här skiljer sig provvämnena åt. Det viktiga är att användandet av hjälpmedel inte påverkar det som provet ska pröva. Huvudprincipen är dock alltid att eleven får visa vad hon eller han kan. Självklart ska läraren inte ge en lösning på den uppgift eleven har ställts inför men om eleven inte förstår p.g.a. uppgiftens formulering eller liknande kan läraren förtydliga frågeställningen för eleven. I det fall provet prövar just elevens språkbehärskning är det inte aktuellt att förklara frågan. Det är centralt att uppgiften fortfarande prövar det som provet avser pröva när hjälpmedel tillåts.

17. Fråga: Får elever skriva det nationella provet på dator?

Svar: Det är viktigt att se till att fusk minimeras och att t.ex. nätuppkoppling inte finns tillgänglig för att elever inte ska kunna hämta textavsnitt etc. från Internet. För många elever är det naturligare att använda datorn som skrivredskap än att använda penna och papper.

Matematik: För matematikens del är det problematiskt att använda dator när en elev gör provet. I de flesta datorer finns programmet *kalkylatorn* installerad. Detta hjälpmedel är inte tillåtet i matematikprovets räknarfria del.

Svenska/svenska som andraspråk: Ämnesprovet i årskurs 9 och kursprovet i svenska och svenska som andraspråk innehåller båda skrivdelar. De kan skrivas på dator i den mån skolan har tillgång till datorer. För att elever inte ska kunna hämta textavsnitt etc. från Internet ska nätuppkoppling inte finnas tillgänglig. Det är skolans sak att se till att i den mån datorer används att fördelningen sker så rättvist som möjligt. På vissa skolor har eleverna sin egen mobila dator och ges tillfälle att skriva på den vid provet. Vid skrivuppgiftens genomförande blir det då skolans uppgift att se till att detta sker på ett säkert sätt så att t.ex. inte uppgifter sparas ned på datorerna eller läggs in på datorernas hårddisk så att otillbörlig spridning riskeras.

Engelska: Proven i skriftlig produktion i engelska är konstruerade och utprovade för skrivning för hand och bedömningsanvisningarna utformade därefter. Provet skrivs därför i normalfallet för hand. Elever med funktionshinder som inte är av tillfällig natur och som behöver få proven anpassade, kan skriva på dator. Om skolan har tillgång till datorer för alla elever och dator vanligtvis används för skrivande i engelskundervisningen kan provet i engelska genomföras med hjälp av dator. Skolan måste då tänka på:

- att det kan finnas skillnader i en elevs prestationer beroende på skrivsätt, och
- att det kan finnas skillnader i lärares bedömning av hand- och datorskriven text.

Skolan måste kunna garantera:

- att eleven inte använder otillåtna hjälpmedel som till exempel grammatik- och stavningskontroll,
- att elevens dator inte kan kommunicera med Internet eller annan dator, och
- att inga elevuppgifter sparas i digital form på elevens dator.

Av bestämmelser i 17 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) följer att prov som återanvänds omfattas av sekretess. Avsikten är att provet ska kunna återanvändas under den tid som anges på provet.

18. Fråga: Får elever ha med mobiltelefon, mp3-spelare eller liknande under provet?

Svar: Skolan måste se till att eleverna inte använder otillåtna hjälpmedel vid provtillfället. Även om en elev argumenterar för att få använda ett otillåtet hjälpmedel måste detta kunna lösas på annat sätt. Mobiltelefon kan inte betraktas som nödvändig eller tillåten utrustning under ett prov. När det gäller möjligheten att använda miniräknarfunktionen på mobiltelefonen kan i stället skolan tillhandahålla en låneminiräknare eller eleven själv låna en miniräknare.

En del elever vill lyssna på musik under provet. Det är skolans uppgift att se till att provet genomförs på ett tillförlitligt sätt och att ingen otillåten information finns tillgänglig för eleven. Sådana frågor kan lösas i skolans ordningsregler.

19. Fråga: Får en elev använda symbolhanterande räknare på ett nationellt prov?

Svar: Symbolhanterande räknare får användas på gymnasiets kursprov där räknare är tillåten.

20. Fråga: Varför får man inte använda ordbok när man gör skrivuppgiften i engelskprovet?

Svar. Ett skäl är att tillgången till och kvaliteten på de ordböcker skolorna förfogar över är av varierande kvalitet. Utprövningar har gjorts där vissa grupper har haft tillgång till ordböcker och andra inte. Dessa har inte givit belägg för att kvaliteten på elevtexterna höjs med tillgång till ordbok. Vissa elever verkar t.o.m. bli stressade av att de tror sig behöva slå upp ord ”för säkerhets skull”, vilket kan ta onödigt mycket tid från själva skrivandet. Eftersom det ändå är en mer autentisk skrivsituation att ha tillgång till ordböcker kommer frågan att diskuteras vidare.

21. Fråga: Varför får man inte ha med sig förberedelsematerialet till skrivuppgiften i Engelska B när man skriver uppsatsen?

Svar. Genom förberedelsematerialet bör eleverna vara förberedda för skrivuppgiften. Eleverna läser ett antal texter kring ett tema och funderar över ett antal punkter vid läsningen. Förberedelsematerialet är inte tillgängligt vid provtillfället. Ett skäl är att eleverna kan uppfatta det som att större krav ställs på källhänvisning och referatteknik än vad kursplanen ger uttryck för. Det finns också en viss risk för ”lyftning” av delar av texten. En mindre utprövning där eleverna hade tillgång till förberedelsematerial har genomförts och den visade inte att texternas kvalitet höjdes. Frågan kommer dock att diskuteras vidare.

Anpassning

Alla elever ska, så långt det är möjligt, få genomföra proven och känna sig delaktiga.

Elever med **funktionshinder, som inte är av tillfällig natur** och som utgör ett direkt hinder för att hon/han ska kunna genomföra provet och därvid visa vad hon/han kan, har rätt till anpassningar.

Behovet av anpassningar bedöms med hänsyn tagen till varje elevs funktionshinder.

Inför provet avgör skolan vilka anpassningar som ska göras för att kompensera för elevens funktionshinder. Vanliga anpassningar är förlängd provtid, en uppdelning av provet på olika tillfällen samt möjlighet att skriva svaren på dator och eventuellt bearbeta den egna texten med hjälp av talsyntes⁷. Andra anpassningar kan innebära möjlighet att få vissa instruktioner och uppgifter upplästa eller att få svara muntligt, förstora text, kopior på färgat papper, punktskrift, teckenspråkstolkning, uppläsning av hörmanus för avläsning på läppar, hörhjälpmedel eller andra kompensatoriska hjälpmedel som elev behärskar. Vissa elever kan behöva genomföra prov i avskildhet.

Anpassningen görs så att provet eller delprovet fortfarande prövar de mål som avses bli prövade.

Utgångspunkten är att eleven så långt som möjligt ska få visa vad hon/han kan med avseende på kursplanens mål. Det är viktigt att eleven förbereds ordentligt så att hon/han i förväg känner till vad som ska provas, varför detta ska provas och att hänsyn tas till funktionshindret vid bedömningen.

Bedömning

Alla typer av anpassningar förändrar de förutsättningar enligt vilka bedömningsanvisningarna är utformade. Anpassningar som till exempel förlängd provtid innebär att poänggränser och bedömda exempel i anvisningarna ändå anses ge tillförlitlig ledning för bedömning, då den provtid som ges från början är tillräcklig för att de allra flesta elever ska hinna göra färdigt och kontrollera sina svar. Om däremot till exempel uppgifter som är utformade för att pröva kursplanernas mål för läsförståelse läses upp för eleven, provas inte längre elevens kunskap mot det uppställda målet i samma utsträckning, och bedömningsstödet blir inte detsamma. Ovanstående innebär dock *inte* att man avstår från att göra nödvändiga anpassningar. Däremot krävs att kunskapen om elevens funktionshinder, anpassningen av provet och förhållandet till bedömningsanvisningarnas krav- och betygsgränser på ett omdömesgillt sätt vägs samman till en helhet.

Frågor och svar

22. Fråga: Får en elev använda symbolhanterande räknare på ett nationellt prov?

Svar: Symbolhanterande räknare (=CAS-räknare) är tillåtna vid gymnasiets nationella kursprov i matematik. Vid det nationella ämnesprovet i årskurs 9 bör man dock använda den räknare som normalt används.

⁷ Av säkerhetsskäl får dock inte tryckt provmaterial scannas in eller på annat sätt överföras till datafiler.

Det kan många gånger vara svårt att avgöra om en räknare är symbolhanterande eller inte, men det ska framgå av leverantörens produktblad.

23. Fråga: Får en elev med utredd dyslexi använda räknare på den räknarfria delen av ett nationellt prov?

Svar: Eftersom den miniräknarfria delen av provet prövar vissa mål som inte kan prövas på samma sätt om eleven har tillgång till räknare innebär det att eleven inte använder miniräknare på den miniräknarfria delen. Man kan dock i efterhand ge eleven ytterligare ett tillfälle att med hjälp av räknare lösa samma uppgifter för att därefter tillsammans med eleven diskutera hur eleven löst uppgifterna.

24. Fråga: På vilket sätt får man hjälpa elever med svårigheter att läsa och att förstå texterna i matematikprovet?

Svar: Ämnesprovet i årskurs 9 och gymnasiets kursprov finns inlästa på cd-skiva. Dessa cd-skivor kan i allmänhet inte användas i datorns cd-läsare utan ska spelas upp i en vanlig cd-spelare. Man kan också kopiera texten till större stil. Elever med utländsk bakgrund får använda lexikon och kan få hjälp med att översätta vissa ord. Lärare får förklara svåra ord som kan hjälpa eleven in i uppgiftens sammanhang dock utan att röja uppgiftens matematiska innehåll.

25. Fråga: Får man använda laborativa hjälpmedel, multiplikationstabell eller andra textburna hjälpmedel vid nationella prov?

Svar: För att kunna se om eleven uppnått de mål som provet avser att pröva kan man inte använda sig av de ovan uppräknade hjälpmedlen. Man kan dock tänka sig att i efterhand, för att stärka elevens självförtroende, låta eleven använda laborativa hjälpmedel och sedan tillsammans med eleven gå igenom resultaten.

26. Fråga: Kan elever undantas från nationella prov?

Svar: Lärare i grundskolans årskurs 3 och 5 ska använda sig av proven inför bedömning om eleven har uppnått målen. Lärare i årskurs 9 och i gymnasieskolan ska använda sig av de nationella proven som stöd för betygssättningen. I det fall man bedömer att eleven inte har någon rimlig chans att klara ett prov eller ett delprov på grund av sina stödbehov bör man diskutera om eleven kan genomföra provet eller delprovet. Så långt det är möjligt överväger läraren hur provsituation och prov kan anpassas så att eleven ändå kan vara med. För vissa elever kan det vara ett sätt att visa kunskapskvaliteter som de i övrigt inte visat. Gäller det t.ex. en nyanländ elev med utländsk bakgrund kan det vara orimligt att låta eleven genomföra provet i svenska/svenska som andraspråk men kanske möjligt att med anpassning genomföra matematikprovet och utan anpassning göra provet i engelska. För en elev med grav dyslexi kan det gå utmärkt att genomföra det muntliga provet i både svenska, engelska och matematik men kanske vara oöverstigligt att skriva en uppsats på engelska. Om eleven gärna vill delta i provet kan eleven känna sig exkluderad om han eller hon undantas.

27. Fråga: Varför finns det inte beskrivet tydligare hur proven ska anpassas för elever i behov av särskilt stöd?

Svar: För pedagogen som arbetar i skolan är i de flesta fall en kategorisering av ett funktionshinder inte en tillräcklig hjälp för planeringen av arbetet. Två elever med "samma" funktionshinder är knappast lika i andra avseenden än att det kan komma att krävas likartade anpassningsåtgärder från den utbildningsansvariges sida. Lärandet måste individualiseras i samma utsträckning för dessa elever som för alla andra. Pedagogen har som alltid till uppgift att fördjupa

sig i den enskilde elevens lärande, ge stimulans, återkoppling och särskilt stöd vid behov. Eftersom variationen är så stor är det inte möjligt att nationellt ange exakt vad som kan respektive inte kan göras vid anpassning.

28. *Fråga: Ska en elev ha någon form av diagnos för anpassning av provet?*

Svar: Det finns inget som reglerar att en elev måste ha en formell diagnos för att få ett nationellt prov anpassat. Det som är avgörande är att eleven får sådana förutsättningar att han eller hon kan genomföra provet och därigenom få visa vad han eller hon kan. I instruktionerna till proven framgår på vilket sätt de kan anpassas. Skolan beslutar om eventuella anpassningar.

29. *Fråga: Kan man läsa texterna för en dyslektiker?*

Svar: Texterna i ett prov är av varierande slag och har olika syften beroende på vad provet ska pröva.

I matematik kan texterna läsas upp för eleven utan att syftet med provet går förlorat.

I svenska och svenska som andraspråk är texterna i ämnesproven för årskurs 3, 5 och 9 till för att pröva läsförståelse och eleven ska i första hand läsa texterna själv. En anpassning kan vara att förlänga provtiden eller dela provet i flera delar. Om eleven lyssnar på texter i stället för att läsa dem även vid själva provtillfället prövas inte längre elevens kunskap mot det uppställda målet i samma utsträckning, och bedömningsstödet blir inte detsamma.

I engelska finns till samtliga prov en del som fokuserar receptiva färdigheter (läsa och förstå samt lyssna och förstå). Delprovet *Reading* är till för att pröva läsförståelse. I första hand ska eleven själv läsa texten och göra uppgifterna. De vanligaste anpassningsåtgärderna är att eleven får mer tid eller att layoutförändringar görs. Om den typen av anpassning inte räcker kan man i nästa steg överväga att läsa upp frågor och, där det är tillämpligt, låta eleven svara muntligt. En elev som i vanliga fall inte själv läser texten kan behöva lyssningsstöd, dvs. att texten, eller delar av texten, läses upp för eleven. Vid den typen av anpassning prövas delvis andra kompetenser och bedömningsstödet blir inte detsamma.

30. *Hur kan jag anpassa proven för elever med annat modersmål än svenska?*

Svar: Dessa elever kan inte få proven anpassade enligt samma principer som elever med funktionshinder. Här är det tillkortakommanden i behärskningen av svenska som kan påverka genomförandet. För elever som läser svenska som andraspråk är det under det nationella provet tillåtet att använda ordbok till och från modersmålet. De nationella proven i engelska är enspråkigt engelska och färdigheterna i svenska påverkar inte möjligheten att genomföra dessa prov. Skolan avgör om elev med annat modersmål än svenska kan delta i de nationella proven.

Generellt gäller att elever kan få språkligt stöd för att genomföra proven i matematik och biologi, kemi och fysik. Sådant stöd kan bestå av tillgång till modersmålslärare eller lexikon vid provtillfället eller genomgång av svåra ord och uttryck strax innan provet genomförs. Det är dock viktigt att sådan hjälp utformas så att svaren eller lösningarna inte röjs eller att eleven genom översättningen får otillbörlig hjälp att förstå textens ämnesinnehåll. Översättning av delar av eller hela prov till andra språk bör inte göras. Proven utgår från att elever även språkligt ska kunna använda sina ämneskunskaper i en svenskspråkig miljö. Matematikproven finns dock översatta till engelska för de internationella skolor som finns i Sverige och dessa kan även för övrigt beställas för elever med engelska som modersmål och elever som skulle ha hjälp av den engelska översättningen.

Bedömning av prov

Det är viktigt att elever förstår provets syfte och roll. I läromaterialen finns all information om provens förberedelse och genomförande. I bedömningsanvisningar finns förutom rätt svar också angivet hur olika provuppgifter bedöms med exemplifierande elevlösningar.

Rutinerna för hur provet rättas och bedöms är olika på skolorna. Lärarna kan byta elevers provlösningar med varandra. I vissa fall diskuteras bara de provlösningar där en lärare är osäker. Enligt studier som gjorts av de nationella provens effekter i grundskolan och gymnasieskolan varierar omfattningen av det gemensamma bedömningsarbetet på skolorna⁸. Cirka en tredjedel av landets gymnasielärare har regelbundet bedömningsseminarier när det gäller de nationella proven i de gemensamma kärnämneskurserna. En lika stor andel bedömer och rättar varandras prov. Det är betydligt vanligare att lärare diskuterar provresultaten inom ämnesgruppen (49 procent) än att provresultaten diskuteras med rektor eller skolläda (ca 4 procent). På grundskolan samverkar endast var tionde lärare med andra skolor om de nationella provens användning.

Samarbetet är mycket viktigt för att elevernas arbeten ska bli likvärdigt bedömda. En större grupp lärare än på den egna skolan som gemensamt diskuterat fram grunder för bedömning ökar rättvisan för eleven. Rektor och kommun har ett ansvar för att förutsättningar skapas för ett utvidgat professionellt samtal. På nationell nivå är situationen svårare men här kan till exempel ämnesföreningar fylla en viktig uppgift. Med dagens kommunikationsmedel är det möjligt att skapa virtuella mötesplatser för det professionella samtalet.

Det är viktigt att elever får information om hur deras prov bedöms och att bedömningen och betygssättningen av provet inte sker på subjektiva grunder. De anvisningar som finns för bedömning av provresultaten ska användas. Förutom nationella prov har Skolverket ett material för bedömning i flera ämnen på Skolverkets webbplats (www.skolverket.se under Kursplaner & Betyg > Bedömningsexempel).

Annan viktig information för eleverna är de nationella provens betydelse. De är inte examensprov utan verktyg för likvärdig bedömning. Denna information liksom kursens mål, konkretiseringar och betygsgränser bör eleverna få kännedom om när ett ämne eller en kurs börjar och kan gärna upprepas under kursens gång.⁹

Frågor och svar

31. Fråga: Hur hänger provresultaten ihop med betygen?

Svar: Ett nationellt prov kan inte pröva elevens kunskaper mot alla mål. Därför gäller att provresultaten endast kan utgöra en del av det underlag som läraren har att ta hänsyn till då betyg ska sättas. Ett nationellt prov kan alltså inte ses som ett examensprov eller ensamt utgöra någon

⁸ *Prövostena i praktiken*, Skolverket 2004; *Nationella prov i gymnasieskolan – ett stöd för likvärdig betygssättning?*, Skolverket 2005.

⁹ Lpf 94 2.5.

form av behörighetstest. Hur stor del ett nationellt prov ska utgöra av underlaget vid betygssättningen finns inte reglerat, utan bestäms lokalt.

32. Fråga: Måste man klara alla delproven för att få ett godkänt resultat på det nationella provet eller kan man misslyckas på något och ändå få bra betyg?

Svar: Ett nationellt prov innehåller flera delar. Varje ämne har i årskurs 9 en sammanvägningsmodell för ett provbetyg som finns beskriven i lärarmaterialet. För att få betyget Godkänt på hela provet i engelska samt ämnesprovet i årskurs 9 i svenska och svenska som andraspråk, ska resultatet på två av tre delar nå godkännivå. För att få godkänt på kursprovet i svenska och svenska som andraspråk B krävs godkänt resultat på båda provdelarna. De två delproven vägs samman till ett provbetyg. I proven i matematik finns två till tre delar vars resultat summeras till ett provresultat. I ämnesproven i årskurs 3 och 5 görs ingen sammanvägning av delproven utan varje del räknas för sig.

33. Fråga: Hur kommer det sig att man kan få provbetyget G trots att man inte nått G på ett av delproven?

Svar: Skolverket har bedömt att det för det sammanfattande provbetygets del kan vara acceptabelt att ett delprovresultat inte når upp till G om detta kompenseras av goda resultat på övriga delprov. Det sammanfattande provbetyget representerar endast en bedömning av elevens prestationer i provet. Läraren däremot bedömer vid betygssättning elevens sammanlagda prestationer. Provbetygets främsta syfte är att utgöra underlag för jämförelser i mer aggregerad (=summerad) form, t.ex. då man vid en skola vill jämföra hur resultaten på de nationella proven förhåller sig till de slutliga ämnesbetygen. Det är då viktigt att diskutera vad eventuella skillnader kan bero på. På det sättet främjas en pedagogisk diskussion som kan bidra till att öka likvärdigheten och rättvisan i betygssättningen utan att de nationella proven på ett mekaniskt sätt förväntas styra ämnesbetygen.

34. Fråga: Stämmer det med grundtankarna i ett kvalitativt betygssystem att ge regler för att väga samman delprovsbetyg till ett sammanfattande provbetyg?

Svar: Läraren har att bedöma elevens måluppfyllelse för varje enskilt mål. I det fallet kan läraren med utgångspunkt i betygskriterierna säga att en viss prestation med avseende på målet X är värd betyget G eller VG eller något annat. Om en kurs har 15 mål ska således läraren i princip bedöma måluppfyllelsen för vart och ett av de 15 målen. Låt oss säga att det är gjort och att eleven erhållit en uppsättning betyg (kvalitetsomdömen) på de aktuella målen. Betyg sätts emellertid inte på enskilda mål utan på kurser och alltså måste de 15 betygen på något sätt sammanfattas i ett betyg. Härvidlag finns vissa regler i grundskoleförordningen. T.ex. att *alla* mål ska vara uppfyllda för att en elev ska få G. Om en elev således når 14 mål med MVG-kvalitet men inte nått ett mål ska eleven enligt förordningen inte ges betyget G¹⁰. Finns särskilda skäl, t.ex. ”funktionshinder eller andra liknande personliga skäl som inte är av tillfällig natur” kan dock undantag göras enligt grundskoleförordningen¹¹.

Om däremot alla betyg (kunskapskvaliteter) på de enskilda målen är minst G och vissa VG och MVG uppstår problemet vilket som ska bli det sammanfattande betyget. Ett sådant måste sättas enligt skolförordningen. I detta fall anges ingen särskild princip för hur detta ska göras utan det beslutet är lämnat till varje lärare och hans eller hennes omdöme. Eftersom någon gemensam princip inte existerar kan det få till följd att två elever med exakt samma mönster på sin

¹⁰ 7 kap. 9 § grundskoleförordningen (1994:1194)

¹¹ 7 kap. 8 § grundskoleförordningen (1994:1194)

måluppfyllelse bedöms olika av olika lärare. Detta förhållande medför osäkerhet om jämförbarheten mellan olika betyg. Samtidigt har det dock inte ansetts lämpligt att från statligt håll i detalj styra betygssättningen så att regler ska utfärdas för hur ett antal måluppfyllelser av olika kvalitet ska förenas i ett sammanfattande betyg. Därmed finns således en viss osäkerhet inbyggd i betygssystemet. Tanken är att professionen, dvs. lärarna själva, genom kollegiala samtal ska komma fram till en gemensam tolkningsbas.

Ett sätt att öka jämförbarheten mellan olika betyg är att ange en gemensam metod för hur måluppfyllelser av olika slag sammanfattas till ett enda omdöme. Det är i det ljuset man ska se de sammanfattande provbetygen. I detta fall har alla elever genomfört samma uppgifter och alla vet hur provbetyget är konstruerat. Därmed ökar jämförbarheten mellan olika provbetyg jämfört med om varje lärare gör sin egen sammanfattande bedömning. Även delprovsresultaten erhålls på liknande sätt eftersom resultaten på ett antal uppgifter på något angivet sätt samordnas till ett delprovsbetyg. I den meningen är det ingen skillnad mellan delprovsbetyg och sammanvägda provbetyg.

När det sedan gäller relationen mellan provbetyg och ämnesbetyg eller kursbetyg är det svårare att ange någon generell regel. Denna fråga diskuteras i Skolverkets skrift "Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan" (2004) samt i "Provbetyg – Slutbetyg – Likvärdig bedömning?" (2007) som finns tillgängliga på Skolverkets hemsida.

35. Fråga: Hur avgörande är de nationella proven för betyget?

Svar: Det nationella provet är ett prov bland andra när det gäller bedömningen av en enskild elevs prestationer. För läraren är provet ett stöd för en likvärdig bedömning. Om en elev inte når gränsen för Godkänt på det nationella provet beror det på vad läraren i övrigt har som underlag för betygssättning vilken betydelse provet har för den sammanlagda bedömningen av elevens prestationer. Som vid vilket annat provtillfälle som helst kan man ha en dålig dag när det är dags för det nationella provet. Det är viktigt att läraren har ett så rikt underlag som möjligt för bedömning av en elevs måluppfyllelse. Då kan en enstaka miss på ett prov kompenseras av något annat eleven presterat där han eller hon har visat motsvarande kunskaper. Ett nationellt prov är inte ett examensprov.

36. Fråga: Påverkar resultatet på det nationella provet betyget? Om man får G på proven har man chans att få VG i slutbetyg då?

Svar: När det gäller betygssättningen av enskilda elevers prestation måste provresultatet hanteras med omdöme. Ibland presterar elever bättre än normalt på provet, ibland sämre än normalt. Det vanligaste är att provresultaten stämmer rätt väl överens med lärarens bedömning, men ibland förekommer avvikelse i ena eller andra riktningen. Då måste läraren bedöma om det är den tidigare egna bedömningen som är mest korrekt eller om det finns anledning att ändra bedömningen utifrån provet och dess bedömningsunderlag. I den mån ändringar förekommer bör de kunna ske både i form av en höjning eller sänkning då betyget sätts. Det är ingen korrekt uppfattning att "nationella prov kan bara höja inte sänka betyget".

37. Fråga: Är det många som inte klarar provet?

Svar: Skolverket samlar årligen in resultat från ämnesprov och kursprov. För ämnesproven samlas samtliga elevers resultat in, för gymnasieskolan görs ett urval. Resultaten rapporteras dels på Skolverkets hemsida, dels genom rapporter som sammanställs av de institutioner som konstruerar

proven (för mer information och statistik se www.skolverket.se > Statistik & analys > Statistik > Databaser med statistik > SIRIS).

38. *Fråga: Hur ska man bedöma en elevtext som är helt ljudenligt stavad? (Både svenska och engelska)*

Svar: Bedömningen blir en helhetsbedömning där textens kommunikativa kvaliteter vägs in. Trots att en elevtext är helt ljudenligt stavad kan den ändå visa hur eleven behärskar ordförråd, idiom och syntax. Läses texten högt blir texten sannolikt begriplig.

39. *Fråga: Kan vi kräva att eleverna skriver en uppsats om minst 600 ord för att erhålla lägst betyg Godkänt?*

Svar: Textomfånget ska inte avgöra betyget. Betyget har inte någon självklar koppling till antalet ord. För de ämnen där provkonstruktören har ansett att genren eller texttypen kräver en avgränsning när det gäller antal ord, har en avgränsning angivits. I det bedömningsmönster som medföljer provet framgår av resonemangen kring olika elevlösningar att det är en helhetsbedömning som ligger till grund för betyget på uppsatsen. Där kan naturligtvis omfång spela in och i vissa fall avgöra betyget men en ordgräns kan inte gälla generellt.

40. *Fråga: Har betygssättande lärare skyldighet att informera eleven om resultaten på varje delprov i det nationella provet?*

Svar: Det finns ingen skillnad mellan nationella prov och skolans egna prov ifråga om att eleven ska få veta sitt resultat. Detsamma gäller elevens rätt att få se sitt prov och hur det bedömts. Detta är en rättssäkerhetsfråga. Provsekretess innebär inte att proven inte får visas för elever efter provtillfället. Syftet med provsekretessen är att uppgifterna i provet ska kunna återanvändas till senare nationella prov.

41. *Fråga: Hur ska en elev bedömas som visar G- och MVG-kvalitet men inte VG-kvalitet?*

Svar: Denna fråga har sin upprinnelse i bedömning av den större uppgiften i matematik med aspektbedömning. Att en elev visar både G-, MVG- men inte VG-kvaliteter kan ha olika orsaker. Kanske tycker eleven att det är ett trivialt problem och går direkt på en generell lösning. I så fall får det antas att eleven även kan visa VG-kvaliteter på det aktuella området. Detta kan ju lätt konstateras om läraren har ett samtal med eleven kring uppgiften efter provet. Skulle eleven få ett lägre betyg, efter en strikt tolkning av bedömningsanvisningarna, bör läraren notera detta och ha det i åtanke vid sin samlade bedömning inför betygssättningen.

42. *Fråga: Vi har läst rätt mycket andra saker än det som togs upp på nationella provet. Ska vi ändå följa betygsstegen på nationella proven?*

Svar: Det nationella provet har sin bedömningsmall, vilken bör följas då syftet med proven är att bidra till så enhetliga bedömningsgrunder som möjligt. Om "andra saker" än de som fanns med i det nationella provet har ingått i undervisningen i stor omfattning, ska elevernas prestationer i arbetet med dessa andra saker utgöra en viktig del av det underlag läraren använder för betygssättningen. Proven ska alltså inte vara avgörande för vilket slutbetyg en elev får. Läraren ska ta hänsyn till allt som eleven presterat för att bedöma i vad mån eleven visar upp de kvaliteter som betygskriterierna anger.

43. *Fråga: Flera lärare på vår skola tycker de nationella proven är för lätta och sätter egna gränser för betygen. Är det riktigt?*

Svar: En lärare ska inte välja andra gränser för betygen än de som framgår av lärarinformationen. Om proven genomförs på ett korrekt sätt bidrar de till ökad likvärdighet vid bedömning och betygssättning samt skapar förutsättningar för rättvisa och jämförbara betyg. Andra betygsgränser än vad som framgår av denna information kan därför leda till att provens syfte motverkas.

De förslag till bedömning som finns i det bedömningsunderlag som följer med ett prov har tillkommit genom en bred utprövning. Elever på olika skolor runt om i Sverige har gjort proven året innan de genomförs över hela landet. Syftet med dessa utprövningar är att undersöka om proven fungerar på avsett sätt, om eleverna förstår materialet, om det kan missuppfattas, om det är av rimlig omfattning osv. Utprövningen ger också information som kan vara användbar vid bestämningen av förslag till gränser för de olika betygen.

Förslag till betygsgränser på ett nationellt prov bestäms utifrån de mål och betygsgränser som gäller för ämnet eller kursen av de institutioner som konstruerar proven. Detta görs i samverkan med en referensgrupp i vilken ingår aktiva lärare från olika skolformer, lärarutbildare, forskare och, när det gäller språkprov, personer med språket som modersmål. De vägledande förslagen till gränser för bedömningen av elevers prestationer på ett nationellt prov är alltså väl underbyggda och förankrade.

När lärarna och arbetslaget i den skola frågan gäller har tolkat betygsgränserna har de uppenbarligen gjort en strängare tolkning än provkonstruktörerna när det gäller kraven för ett visst betyg på provet. Det innebär att de egna eleverna får lägre betyg på provet än elever på andra skolor med likvärdiga prestationer. Detta är inte önskvärt. Betygen ska vara likvärdiga och rättvisa och ett av syftena med de nationella proven är att bidra till detta. Det kan då inte anses riktigt att enskilda skolor eller lärare frångår den nationella bedömningen därför att de har egna uppfattningar om vilka betygsgränser som ska gälla för olika betyg. Rättvisa mot eleverna kräver att ambitionen ska vara att alla lärare bedömer på ett likvärdigt sätt.

Till detta ska läggas att ett prov inte förmår pröva alla mål som läraren har att ta hänsyn till vid sin betygssättning. Nationella och andra prov är bara en del i allt som läraren har att bedöma och väga in i ett slutbetyg. De nationella proven ska inte avgöra enskilda elevers betyg. En elevs slutbetyg kan vara högre eller lägre än betyget på det nationella provet.

Sekretess och arkivering

En allmän handling ska lämnas ut till den som begär det. Men uppgifter i nationella prov kan omfattas av provsekretess enligt 17 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Provsekretess anses gälla under den tid som ett prov återanvänds. Hur länge ett prov återanvänds framgår av SKOLFIS (för mer information se Skolverkets webbplats Provsekretess).

Frågor och svar

44. Fråga: Varför återanvänder Skolverket nationella prov under så lång tid?

Svar: Provens uppgifter återanvänds under en längre tid då det finns ett behov av att använda så kallade ankaruppgifter, dvs. provuppgifter som används i flera prov för att skapa jämförbarhet.

45. Fråga: Får en elev eller förälder se elevens bedömda prov om Skolverket planerar att återanvända provet?

Svar: Eleven och den omyndiga elevens föräldrar har rätt att få information om resultat av det nationella provet. Detsamma gäller elevens rätt att få se sitt prov och hur det bedömts. Provsekretess hindrar inte att proven får visas för elever efter provtillfället. Syftet med provsekretessen är att uppgifterna i provet ska kunna återanvändas till senare prov.

46. Fråga: En förälder vänder sig till skolan med önskemål om att få se en sammanställning av samtliga resultat från de nationella proven i matematik. Har skolan skyldighet att lämna ut detta?

Svar: Skolan är i princip skyldig att lämna ut materialet. Om en resultatsammanställning upprättats ska denna lämnas ut på begäran då det är en allmän handling. Det enda skälet till att inte lämna ut uppgifter är om skolan gjort en sekretessprövning och det har visat sig att delar av eller hela materialet skyddas av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen.

47. Fråga: Hur kan man få tag på ett prov som inte längre omfattas av sekretess?

Svar: Flera prov som Skolverket inte planerar att återanvända finns på www.skolverket.se > Prov & bedömning > Nationella prov

48 Fråga: Hur länge ska proven arkiveras?

Svar: I Riksarkivets allmänna råd om bevarande och gallring av handlingar rörande kommunernas och landstingens utbildningsväsende (RA-FS 2002:2) finns råd om hur länge de nationella proven bör bevaras. RA-FS 2002:2 hittas på www.statensarkiv.se. Förenklat innebär råden att sammanställningar av elevresultat och alla elevlösningar i svenska och i samtliga ämnen och kurser som genomförs inom svenskundervisning för invandrare (sfi) och inom kommunal vuxenutbildning bör bevaras. Övriga elevlösningar kan gallras fem år efter provtillfället. För undantag och utökat bevarande i vissa kommuner m.m. se Arkivering. Till de elevlösningar som bevaras bör biläggas en oanvänd uppsättning av provet.

För fristående skolor finns inte bestämmelser om arkivering. Däremot ska fristående skolor på Skolverkets anmodan kunna bidra med underlag till Skolverkets uppföljning och utvärdering. Vad

avser arkivering av nationella prov kan det av den anledningen vara tillrådligt att tillämpa samma allmänna råd som gäller för det offentliga skolväsendet.

Insamling av resultat

Med stöd av 1 § Förordning om viss uppgiftsskyldighet för skolhuvudmannen inom det offentliga skolväsendet m.m. (SFS 1992:1083) samlar Skolverket in provresultat från skolor.

Samtliga resultat från ämnesproven i årskurs 3, 5 och 9 samt specialskolans årskurs 4, 6 och 10 samlas in. De institutioner som konstruerat proven samlar också in elevlösningar.

För gymnasial utbildning samlas resultaten från vårterminens kursprov in från ett urval skolor. De institutioner som konstruerat proven samlar också in elevlösningar. Vid höstterminens kursprov är det endast institutionerna som utvecklar proven i matematik, svenska och svenska som andraspråk som samlar in elevresultat.

Frågor och svar

49. Fråga: Kan man få reda på provresultatet på en viss skola?

Svar: För de nationella proven i grundskolan gäller att provresultat eller provbetyg samlas in från alla skolor. Alla skolor som rapporterar in resultat återfinns därför i SIRIS där materialet sammanställts och bearbetats. För kursproven i gymnasieskolan samlar Skolverket enbart in resultat för ett urval av gymnasie- och komvuxenheter. Urvalet förändras varje läsår. Du kan därför bara se resultat för de skolor som ingått i urvalet ett specifikt läsår (detta hittar du i SIRIS: www.skolverket.se > Statistik & analys > Statistik > Databaser med statistik > SIRIS).

50. Fråga: Vår skola har varit med i insamlingen flera år i rad. Varför blir det så?

Svar: Ämnesprovsinsamlingen är en totalinsamling där samtliga skolor ska lämna uppgifter till SCB.

Kursprovsinsamlingen är en stickprovsinsamling där 100 gymnasieskolor och 50 komvuxenheter dras slumpmässigt varje läsår ur hela populationen skolor. Det betyder att slumpen kan "ta med er" flera år i rad.

51. Fråga: Kan man kopiera resultatblanketter om det fattas?

Svar: Nej, kontakta SCB 019-17 60 00. Ange kursprov/ämnesprov.

52. Fråga: Ska elever som inte gjort kursproven alls redovisas?

Svar: Alla elever ska redovisas. För elev som inte gjort något delprov alls, sätts kryss i rutan Ej deltagit för respektive delprov.

53. Fråga: Varför skickar ni inte ut några resultatblanketter att rapportera på?

Svar: Du behöver ingen blankett för att rapportera, utan du kan göra det direkt på Internet. Om det skulle visa sig omöjligt för dig att göra det så kontakta SCB, 019-17 60 00. Ange kursprov/ämnesprov.

Referenser

Offentligt tryck

Att bedöma eller döma. Tio artiklar om bedömning och betygssättning, 2002. Stockholm: Skolverket.

Betyg med lika värde? – en granskning av statens insatser, 2004. Stockholm: Riksrevisionen.

Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan. Omfattning, användning och dilemman, 2004. Stockholm: Skolverket.

Nationella kvalitetsgranskningar 2000. (Skolverkets rapport nr 190.) Stockholm: Skolverket.

Nationella prov i gymnasieskolan – ett stöd för likvärdig bedömning?, 2005. Stockholm: Skolverket.

Provbetyg – Slutbetyg – Likvärdig bedömning? En statistisk analys av sambandet mellan nationella prov och slutbetyg i grundskolan, 1998-2006. 2007. Stockholm: Skolverket.

Prövostenar i praktiken. Grundskolans nationella provsystem i ljuset av användares synpunkter, 2004. Stockholm: Skolverket.

Nationella prov

1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94).

4 kap. 6 § förordning (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning

1 a kap. 6 § samt 2 kap. 8 §. förordning (1996:1206) om fristående skolor

7 kap. 10 § grundskoleförordningen (1994:1194)

7 kap 5 § gymnasieförordningen (1992:394)

8 kap. 10 § specialskoleförordningen (1995:401)

Anpassning

1 kap. 2 § skollagen (1985:1100)

4 kap. 1 § skollagen

1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94).

Provdatum

Statens skolverks författningssamling (SKOLFS).

Skolverkets beslut angående betygssättning dnr 52-2003:3031.

Insamling av resultat

1 § förordningen (1992:1083) om viss uppgiftsskyldighet för skolhuvudmännen inom det offentliga skolväsendet m.m.

Sekretess

17 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)